

Protiproudový systém Řízení činnosti ledvin

doc. MUDr. Markéta Bébarová, Ph.D.

Fyziologický ústav

Lékařská fakulta Masarykovy univerzity

Tato prezentace obsahuje pouze stručný výtah nejdůležitějších pojmů a faktů. V žádném případě není sama o sobě dostatečným zdrojem pro studium ke zkoušce z Fyziologie.

A40. Resorpce vody, vznik hyper- a hypotonické moči.
Protiproudový systém.

A41. Vodní, osmotická a tlaková diuréza

A39. Tvorba močoviny a její chování v ledvinách

A36. Průtok krve ledvinami a jeho autoregulace

A37. Glomerulární filtrace, principy a regulace,
juxtaglomerulární aparát.

A38. Vylučování Na^+ , K^+ a Cl^- ledvinami a jeho řízení.

A44. Metabolická a endokrinní funkce ledvin

B65. Tvorba a sekrece hormonů neurohypofýzy (ADH)

B70. Funkce kůry nadledvin (aldosteron)

B74. Natriuretické peptidy

B84. Řízení stálého objemu tělesných tekutin

B85. Řízení stálosti osmotického tlaku

Transport vody v tubulech

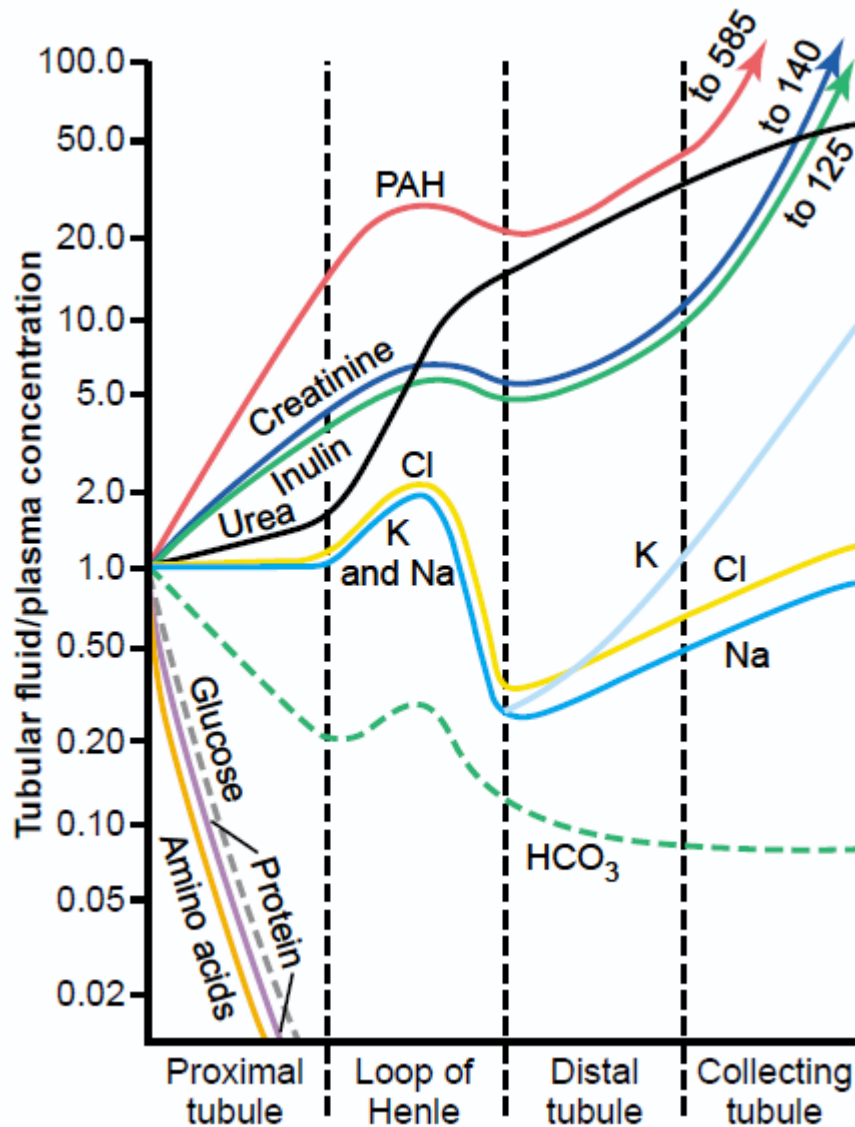
GFR 180 l/den

UFR ~1 l/den

UFR 0.5 l/den
(1400 mosm/l)

až

UFR 23.3 l/den
(30 mosm/l)

výrazná sekrece
v porovnání s H₂O

výrazná reabsorpce
v porovnání s H₂O

Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

Transport vody v tubulech

Proximální tubulus

Voda se pohybuje **po osmotickém gradientu** vytvořeném intenzivním pohybem solutů směrem z tubulu do intersticia.

Transport vody je ulehčován přítomností vodních kanálů v apikálních membránách buněk (protein **akvaporin 1**, není ovlivňován ADH!).

Z proximálního tubulu vytéká **izoosmotická tekutina** o značně sníženém objemu vůči ultrafiltrátu - **resorbováno bylo 60-70 % solutů i vody.**

Transport vody v tubulech

Henleova klička

- 1) **tenké sestupné raménko** - pasivní resorpce vody osmózou
- 2) **tlusté vzestupné raménko** - nepropustná pro vodu, ale intenzivní resorpce solutů

Z tlusté části Henleovy kličky vytéká **hypotonická tekutina** o značně sníženém objemu vůči ultrafiltrátu.

Transport vody v tubulech

Distální tubulus

- 1) první úsek – **analogie tlustého raménka Henleovy kličky** – poměrně nepropustný pro vodu, resorpce solutů (resorpce Na^+ zde regulována aldosteronem, tedy proměnlivá)
- 2) další část – **analogie kortikální části sběrného kanálku** – voda resorbována v závislosti na hladině ADH (akvaporin 2)

Tonicita vytékající tekutiny **závisí na aktuální hladině ADH**, může být **až izotonická** (závisí na tonicitě okolí, kůra izotonická).

Transport vody v tubulech

Sběrný kanálek

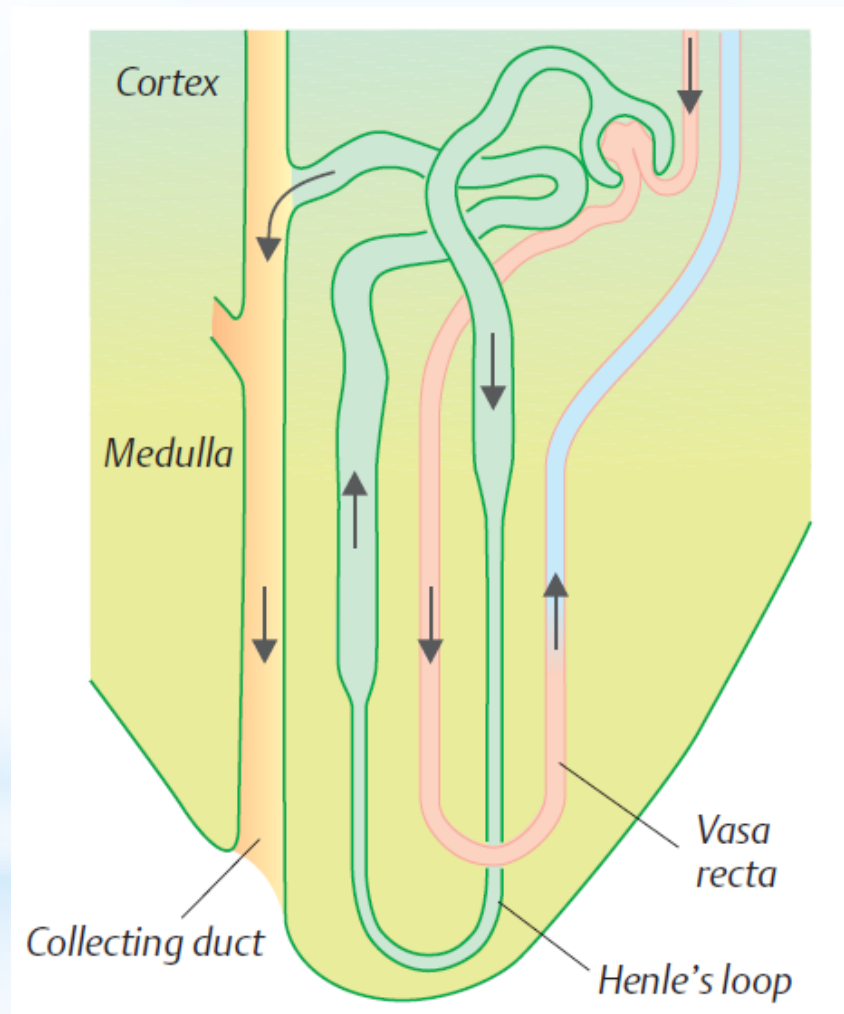
- 1) **kortikální úsek** – voda resorbována v závislosti na hladině ADH (akvaporin 2), izotonicita okolního intersticia
- 2) **medulární úsek** – voda resorbována v závislosti na hladině ADH (akvaporin 2), hypertonicita okolního intersticia

Tonicita vytékající tekutiny **závisí na aktuální hladině ADH**, může být **až hypertonická** (závisí na tonicitě okolí, dřeň hypertonická); v nepřítomnosti ADH ale výrazně hypotonická.

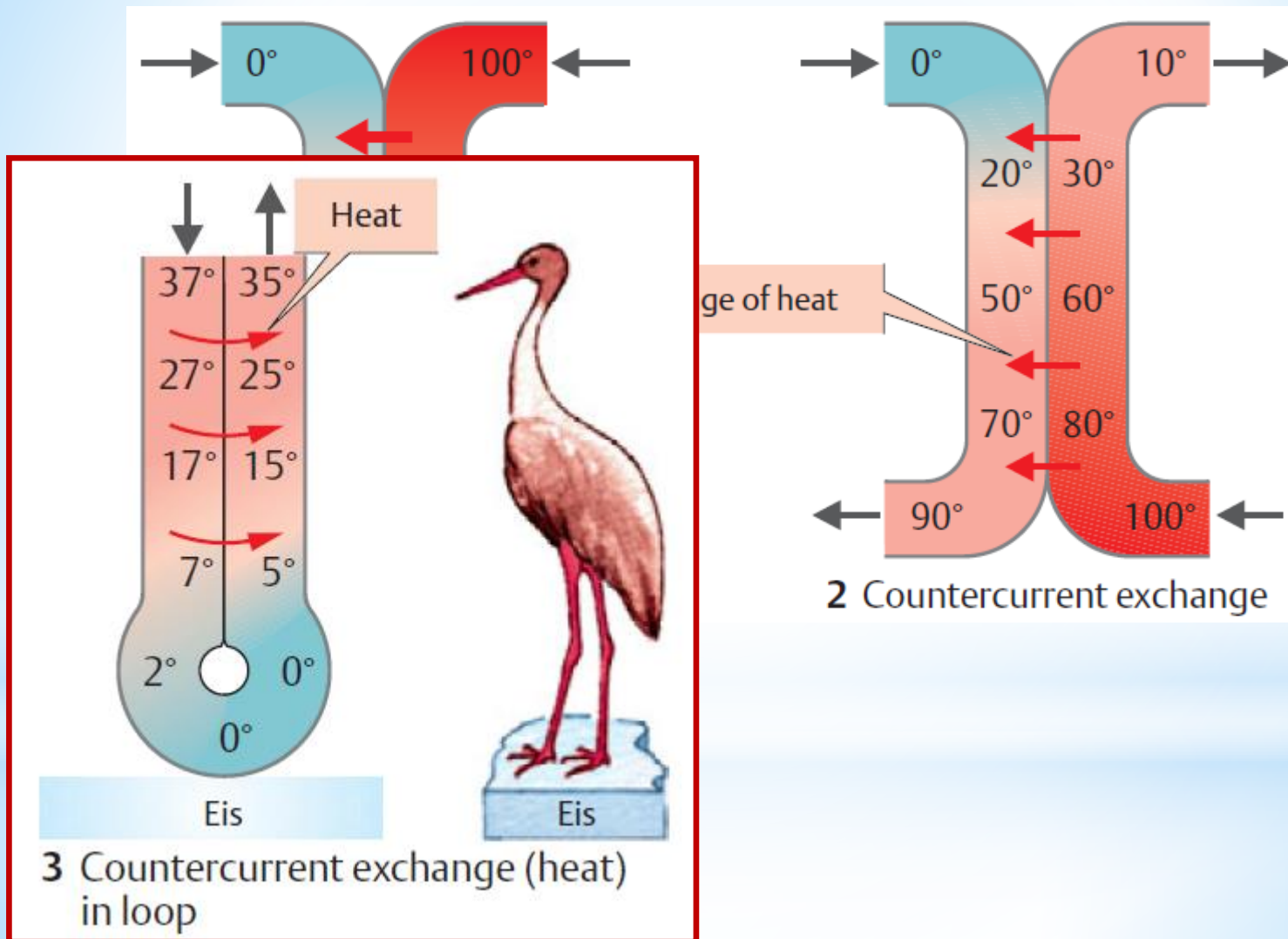

Protiproudový systém ledvin

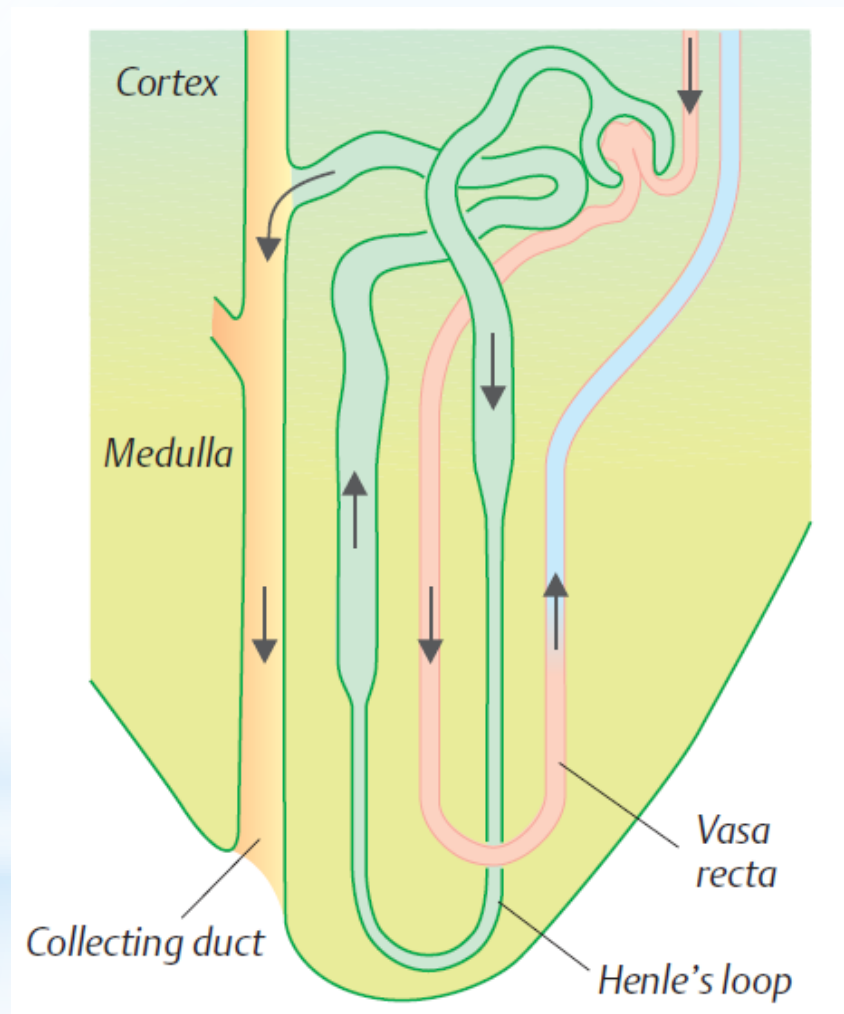

Despopoulos, Color Atlas of Physiology © 2003

Protiproudový systém ledvin

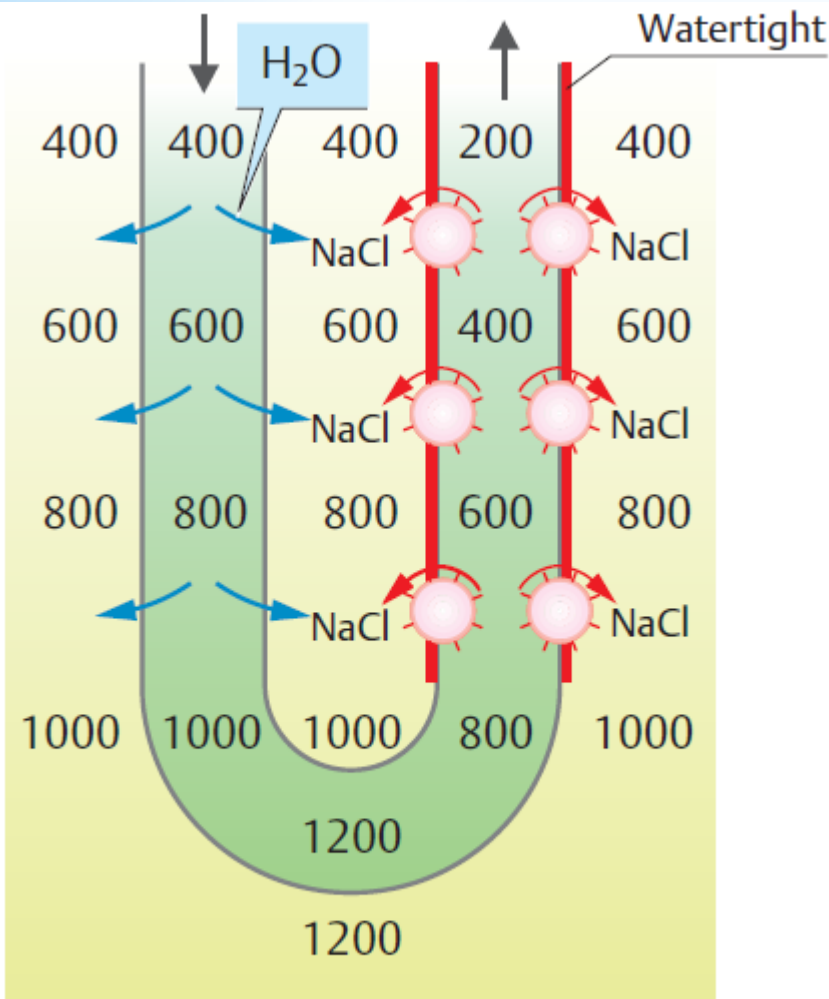

Protiproudový systém ledvin

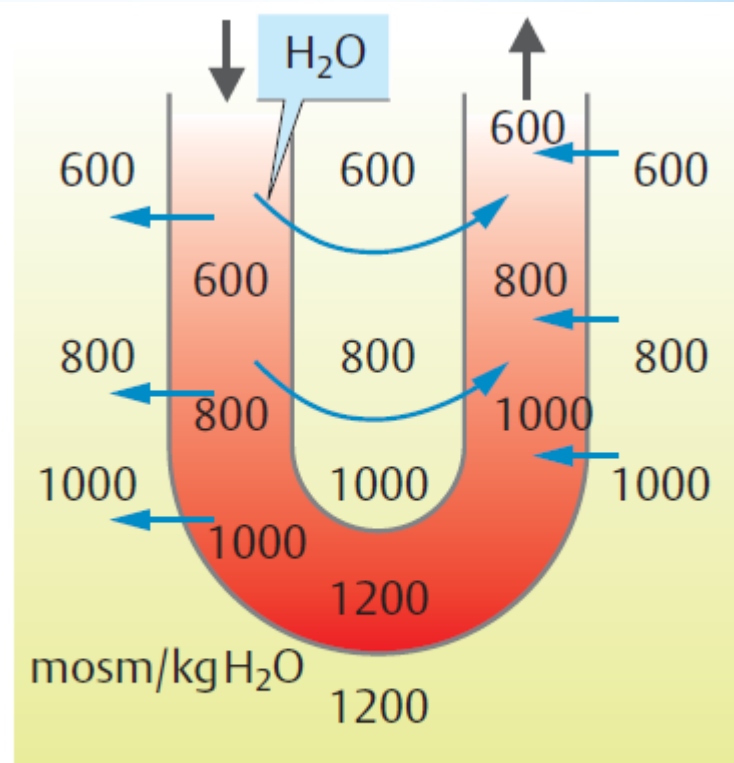

Despopoulos, Color Atlas of Physiology © 2003

Protiproudový systém ledvin

5 Countercurrent multiplier (Henle's loop)

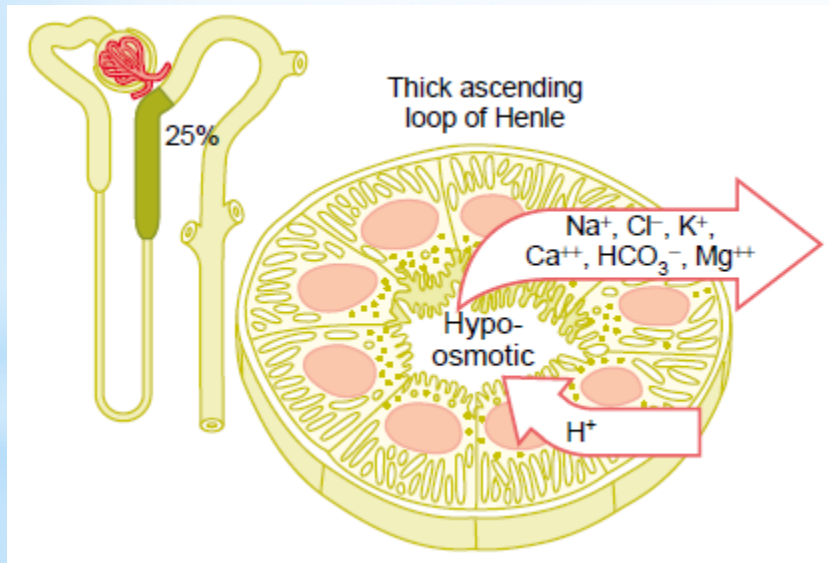

4 Countercurrent exchange (water) in loop (e.g. vasa recta)

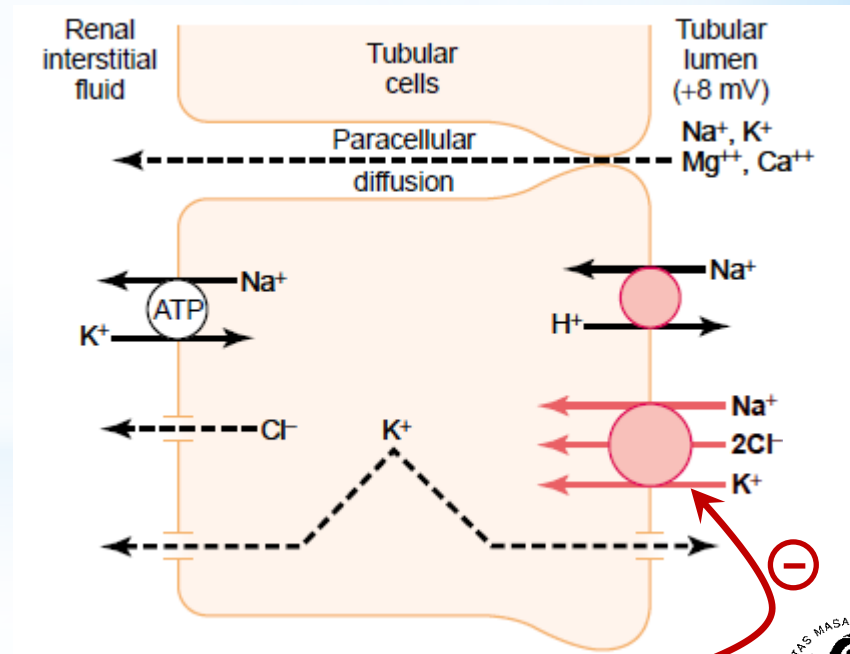
Protiproudový systém ledvin

Vznik hyperosmolarity dřeně - role Henleovy kličky

- 1) Aktivní transport Na^+ a kotransport Na^+ s K^+ a Cl^- z tlusté vzestupné části Henleovy kličky - gradient až 200 mOsm/l
- 2) Neprostupnost vzestupného raménka Henleovy kličky pro H_2O

Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

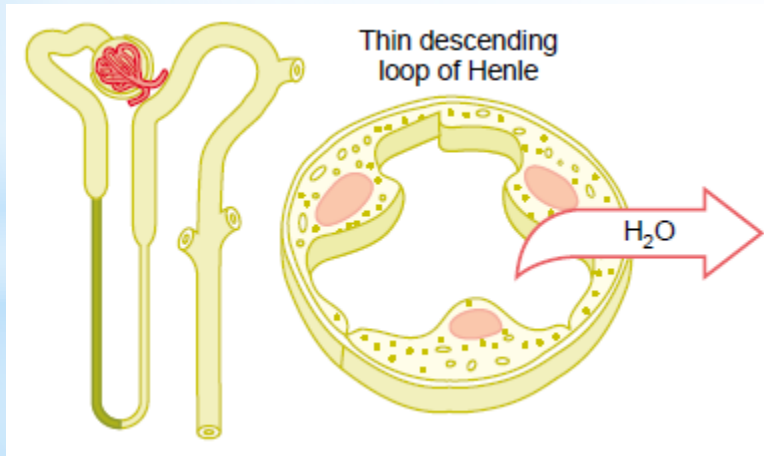

diuretika (např. furosemid)

Protiproudový systém ledvin

Vznik hyperosmolarity dřeně - role Henleovy kličky

- 1) Aktivní transport Na^+ a kotransport Na^+ s K^+ a Cl^- z tlusté vzestupné části Henleovy kličky - **gradient až 200 mOsm/l**
- 2) Nепrostupnost vzestupného raménka Henleovy kličky pro H_2O
- 3) Prostupnost sestupného raménka Henleovy kličky pro H_2O

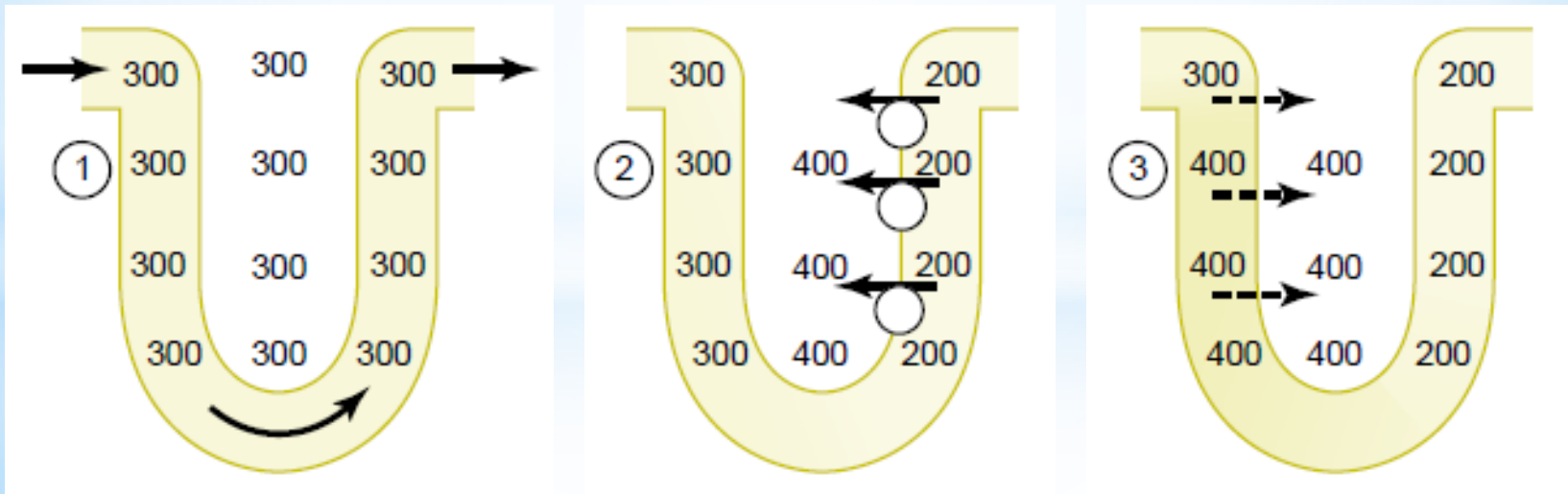

Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

Protiproudový systém ledvin

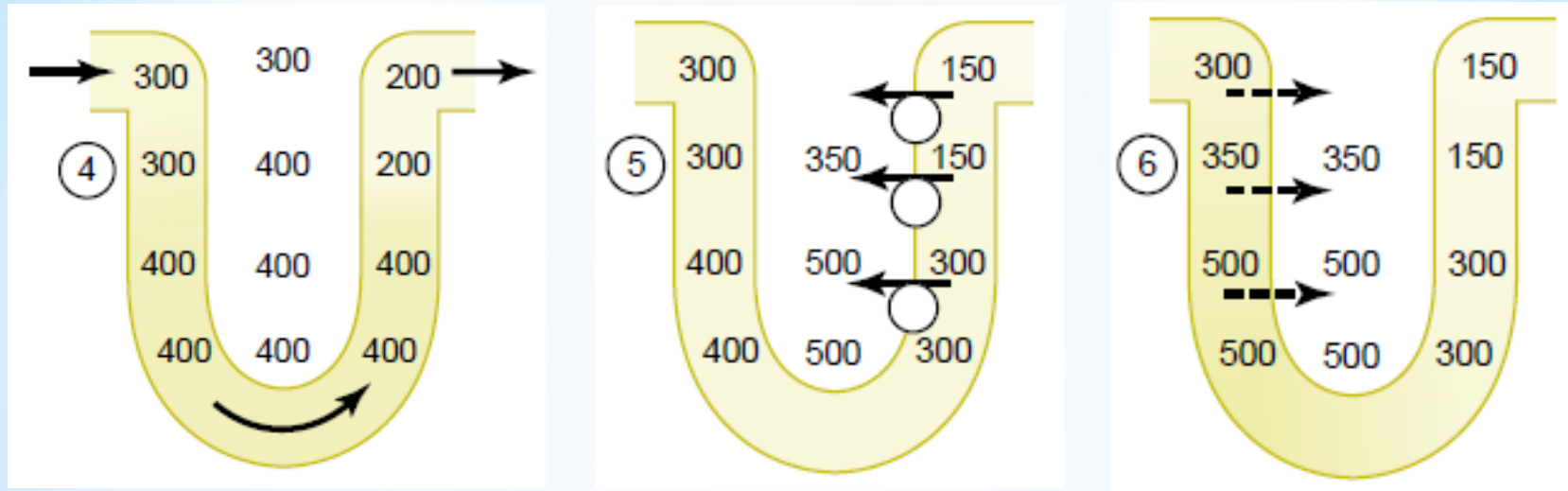
Vznik hyperosmolarity dřeně - role Henleovy kličky

- 1) Aktivní transport Na^+ a kotransport Na^+ s K^+ a Cl^- z tlusté vzestupné části Henleovy kličky - gradient až 200 mOsm/l
- 2) Nепrostupnost vzestupného raménka Henleovy kličky pro H_2O
- 3) Prostupnost sestupného raménka Henleovy kličky pro H_2O

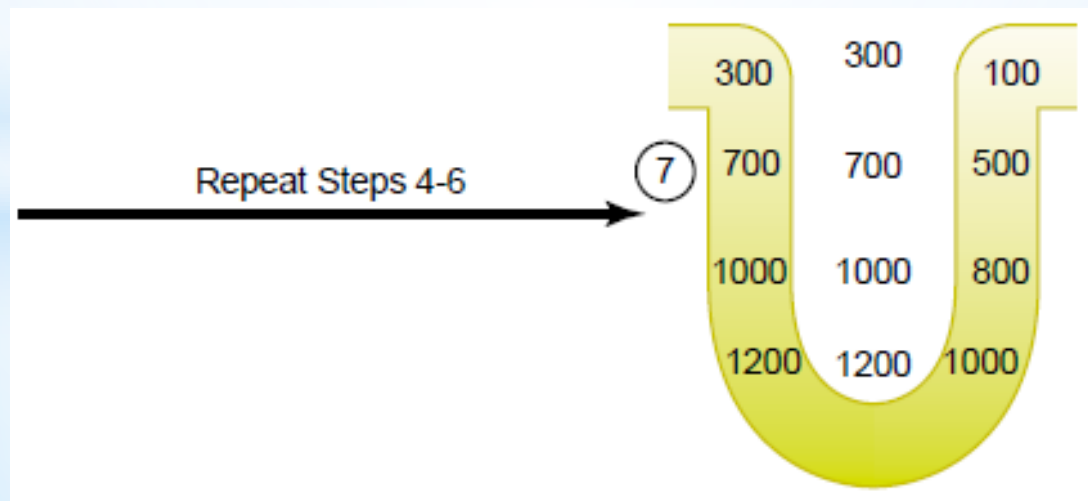

Protiproudový systém ledvin

Vznik hyperosmolarity dřeně - role Henleovy kličky

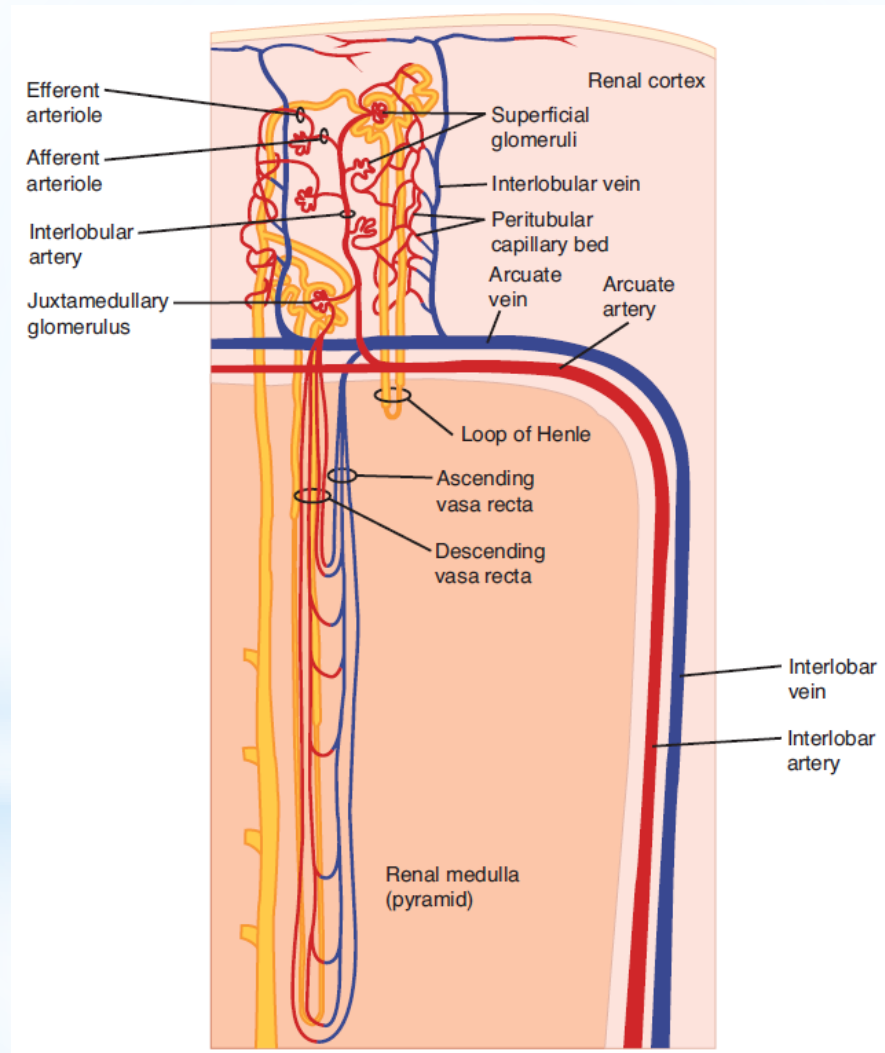
Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

Protiproudový systém ledvin

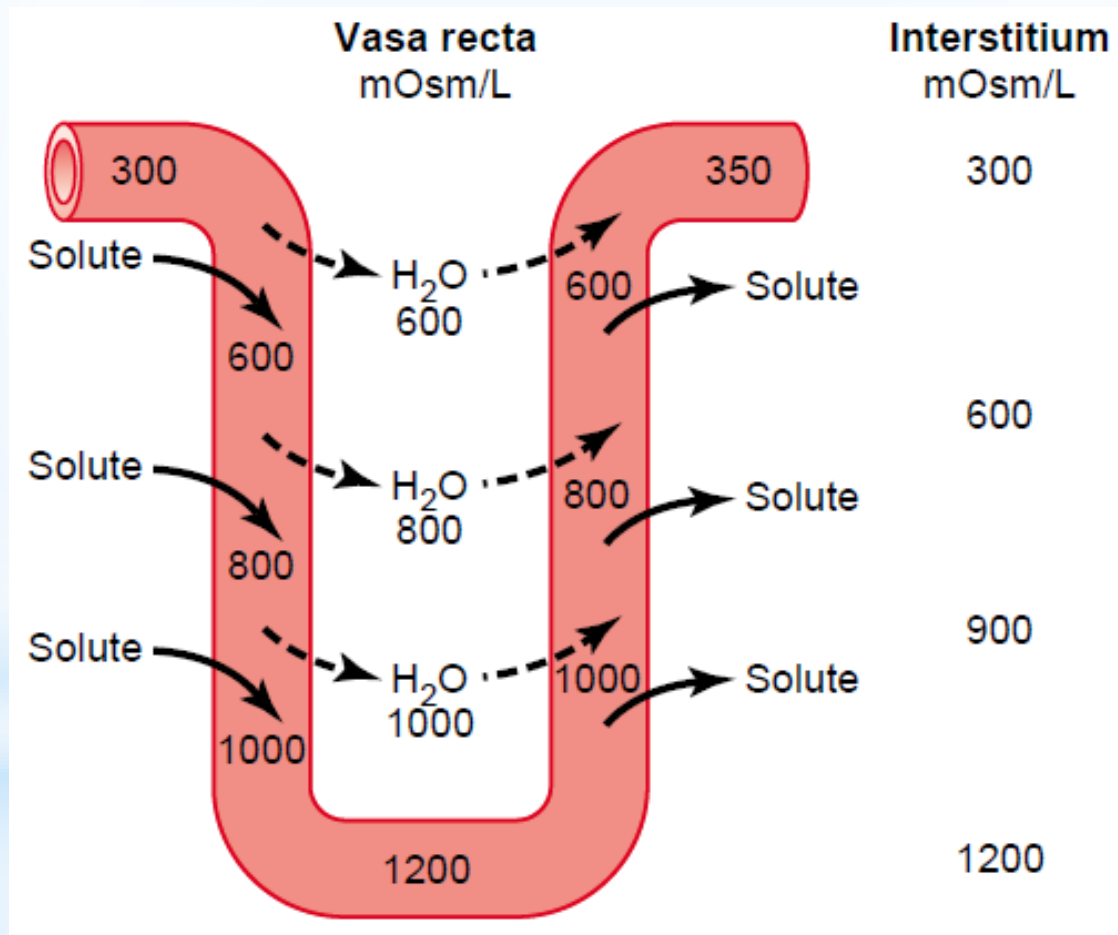
Vznik hyperosmolarity dřeně - role vasa recta

Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Protiproudový systém ledvin

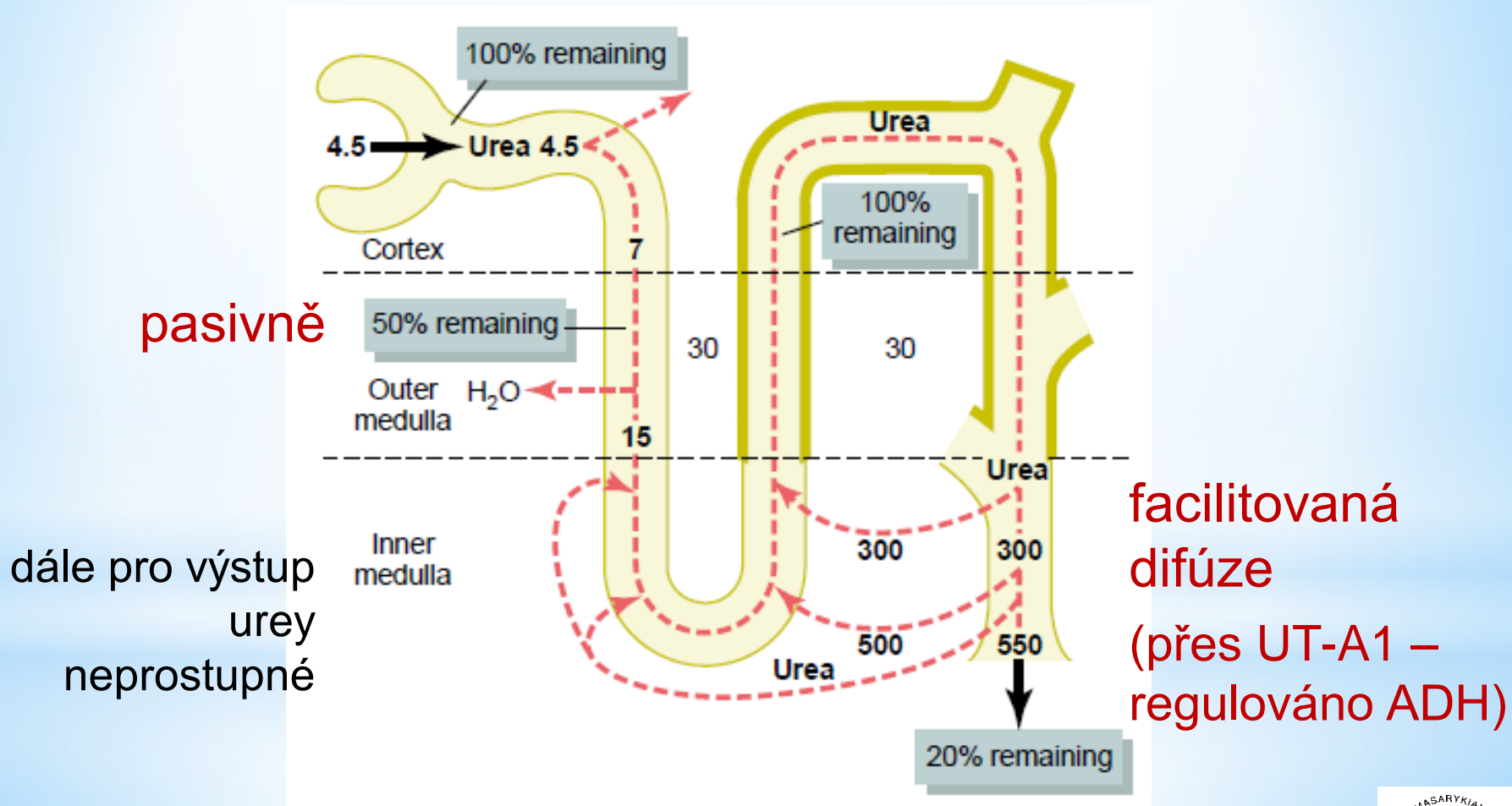
Vznik hyperosmolarity dřeně - role vasa recta

Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

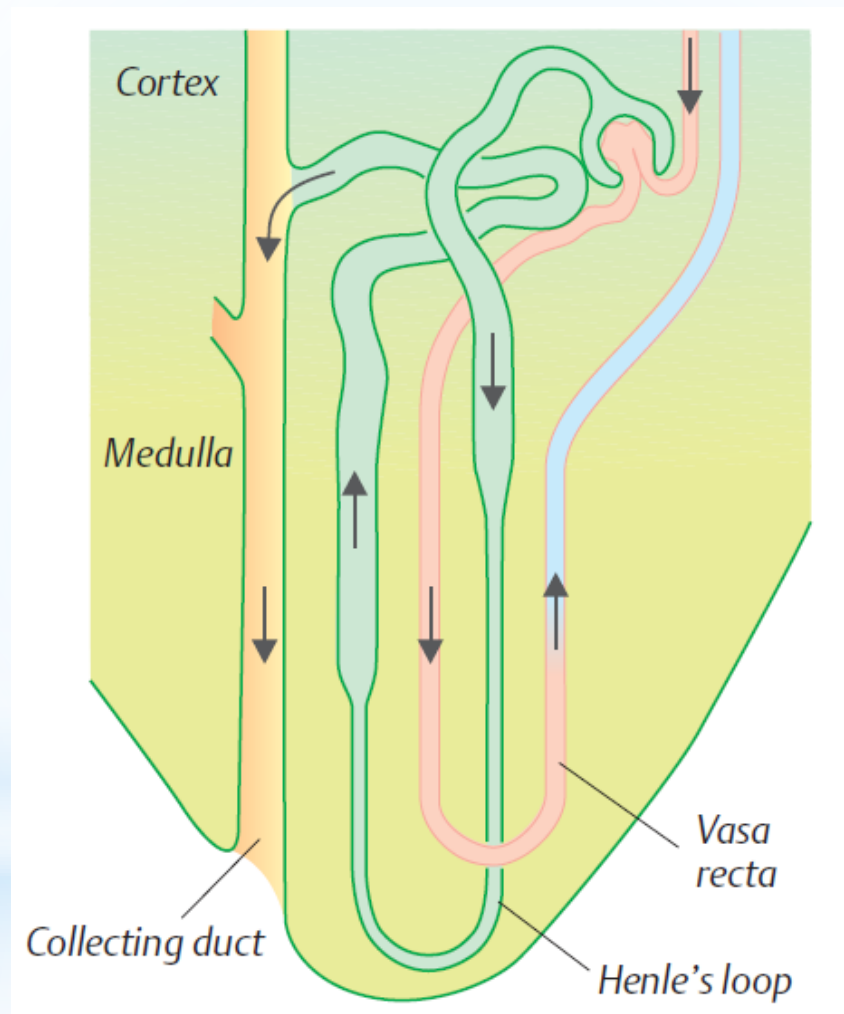
Protiproudový systém ledvin

Vznik hyperosmolarity dřeně - role močoviny

Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

Protiproudový systém ledvin

Despopoulos, Color Atlas of Physiology © 2003

Vodní diuréza

- vzniká po vypití většího množství hypotonické tekutiny
- začíná cca 15 min po požití, maxima dosahuje asi za 40 min
- samo požití → malý ↓ sekrece ADH
- resorpce vody → ↓ osmolarity plazmy – osmoreceptory hypotalamu → významný ↓ sekrece ADH → ↓ resorpce vody v tubulu → ↑ diurézy

Vodní diuréza

- vzniká po **vypití většího množství hypotonické tekutiny**

Otrava vodou

- stav, kdy je **v čase přijato větší množství vody než lze vyloučit** (maximální diuréza cca 16 ml/min)
- hypotonická tekutina z plazmy vstupuje do buněk → **otok buněk až příznaky otravy vodou** (křeče, kóma až smrt v důsledku otoku mozkových buněk)
- může vzniknout **i iatrogeně** - při neomezení příjmu vody po aplikaci exogenního ADH či jeho zvýšené sekreci v odpovědi na neosmotické podněty (např. chirurgické trauma)

Osmotická diuréza

- vzniká při přítomnosti většího množství neresorbovaných solutů v renálních tubulech
- neresorbované soluty (např. glukóza u *diabetes mellitus*) v proximálním tubulu → osmotický efekt – voda zadržována v tubulu

- transepiteliální gradient pro Na^+ klesá (Na^+ v tubulu ve větším množství vody) → zástava jeho resorpce v Na^+ proximálním tubulu → Na^+ zadržováno v tubulu ~ další osmotická nálož → další zadržování vody v tubulu

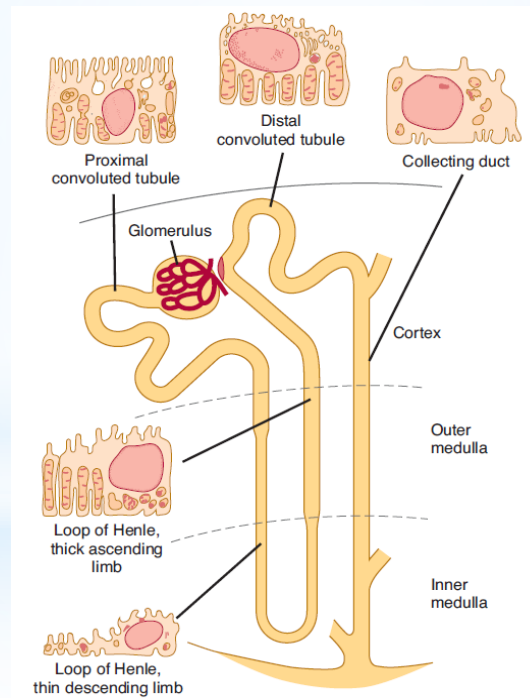
Osmotická diuréza

- vzniká při přítomnosti většího množství neresorbovaných solutů v renálních tubulech
- více izotonické tekutiny s větším celkovým obsahem Na^+ do Henleovy kličky → pokles resorpce solutů v ascendentním raménku po dosažení hraničního koncentračního gradientu pro resorpci Na^+ → **snížení hypertonicity dřeně**
- více tekutiny teče i dalšími částmi tubulu + pokles hypertonicity dřeně → **snížení resorpce vody i ve sběrném kanálku** → zvýšená diuréza, moč se zvýšeným obsahem solutů

Řízení činnosti ledvin

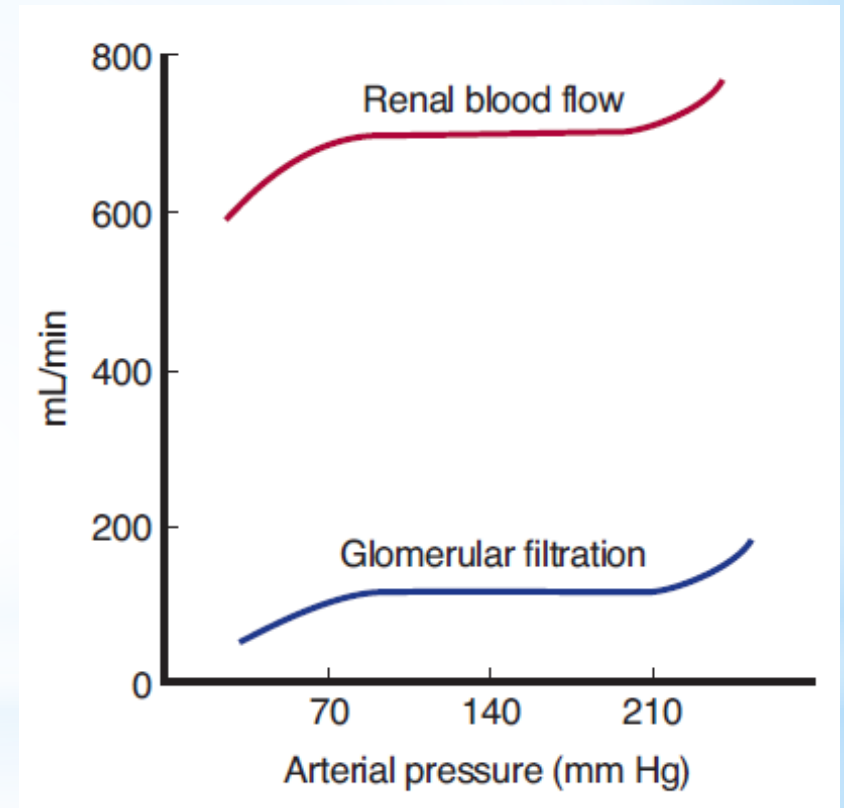
Řízení průtoku krve ledvinami

Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Řízení průtoku krve ledvinami

- 1) Myogenní autoregulace
- 2) Nervová regulace
- 3) Humorální regulace

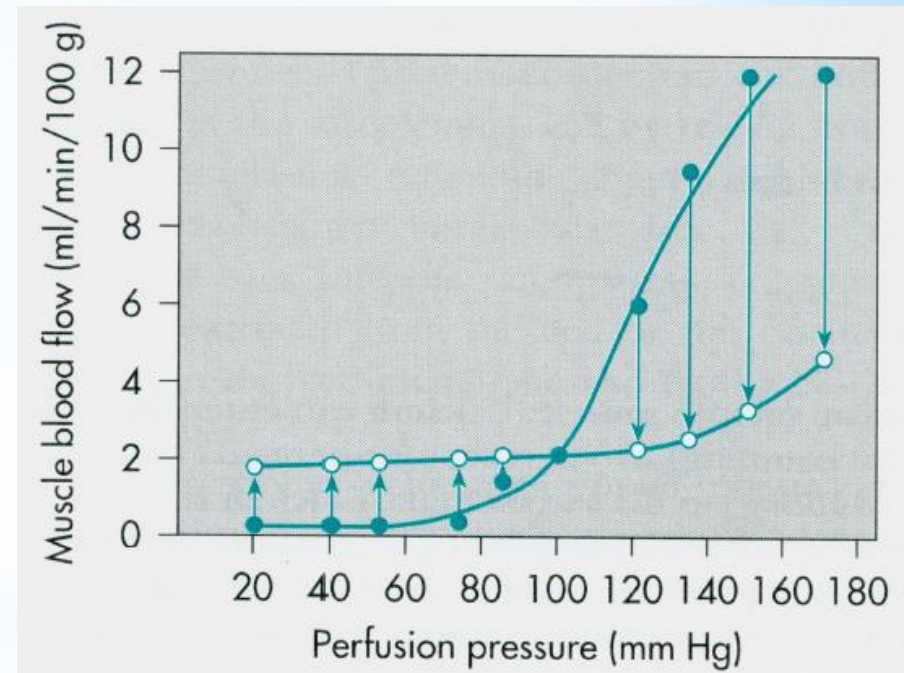

*Ganong's Review of Medical
Physiology, 23rd edition*

Řízení průtoku krve ledvinami

1) Myogenní autoregulace

- dominuje
- udržováním stabilního průtoku při různých systémových tlacích **zajišťuje stabilní činnost ledvin** (stabilní tlak v glomerulech a tedy i glomerulární filtrace)

Řízení průtoku krve ledvinami

2) Nervová regulace

- podřízena potřebám systémového oběhu
- **průtok ledvinami** tvoří 25 % srdečního výdeje – ovlivňuje TK
- **sympatikus - noradrenalin**

lehká zátěž (emoční i fyzická) + vzpřímená polohy těla

→ ↑ sympatického tonu → ↑ tonu v. aff. i eff. → ↓ průtoku ledvinami, ale bez snížení GFR (↑ FF)

sympatický tonus významně ↑ **během anestezie, vlivem bolesti, vážného krvácení, ischemie mozku apod.** (GFR už pak může ↓)

u zdravých osob – minoritní význam

Řízení průtoku krve ledvinami

3) Humorální regulace

- podílí se na řízení systémového tlaku a řízení tělesných tekutin
- **noradrenalin, adrenalin** (z dřeně nadledvin)
→ konstrikce aff. a eff. arterioly → ↓ průtok krve ledvinami a GFR
v souladu se ↑ aktivitou sympatiku (význam tedy malý s výjimkou vážných stavů, např. závažného krvácení)

Řízení průtoku krve ledvinami

3) Humorální regulace

- podílí se na řízení systémového tlaku a řízení tělesných tekutin
- **noradrenalin, adrenalin** (z dřeně nadledvin)
→ konstrikce aff. a eff. arterioly → ↓ průtok krve ledvinami a GFR
- **endotelin**
→ konstrikce aff. a eff. arterioly → ↓ průtok krve ledvinami a GFR

uvolňován lokálně z poškozeného endotelu
(fyziologicky význam při hemostáze; patologicky je jeho hladina zvýšena např. při preeklampsii, akutním selhání ledvin, chronické urémii)

Řízení průtoku krve ledvinami

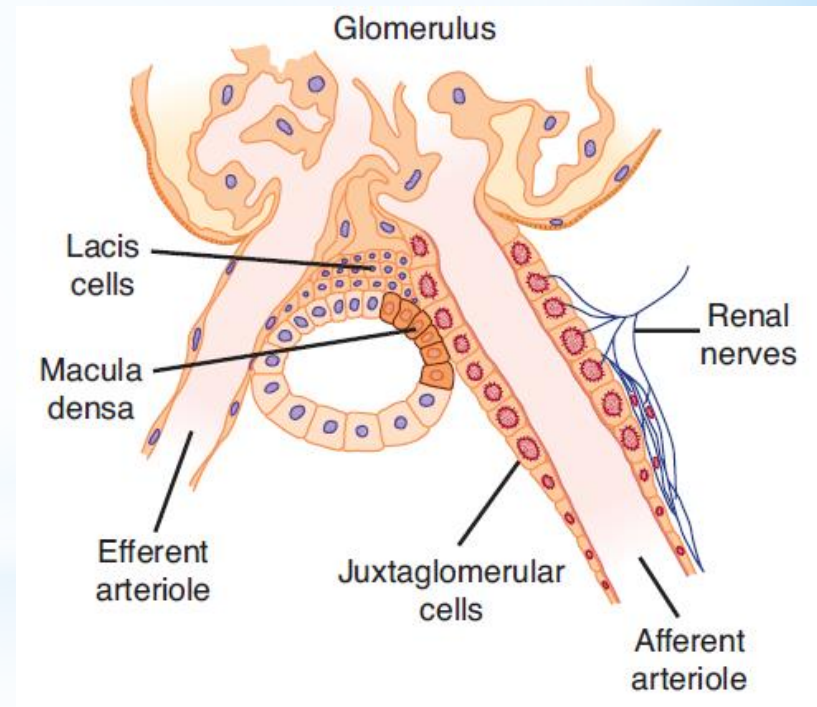
3) Humorální regulace

- podílí se na řízení systémového tlaku a řízení tělesných tekutin
- **NO** (z endotelu)
kontinuální bazální produkce → vazodilatace v ledvině
→ stabilní úroveň průtoku krve ledvinami a GFR
- **prostanglandiny (PGE₂, PGI₂), bradykinin**
→ vazodilatace
fyziologicky minoritní význam
omezují vliv vazokonstrikčních působků, což zabraňuje velkému ↓ průtoku krve ledvinou a GFR
nesteroidní antiflogistika během stresu (chirurgický výkon, ↓ objemu tekutin) může → významný ↓ GFR

Řízení průtoku krve ledvinami

3) Humorální regulace

- podílí se na řízení systémového tlaku a řízení tělesných tekutin
- **Renin-angiotensinový systém**

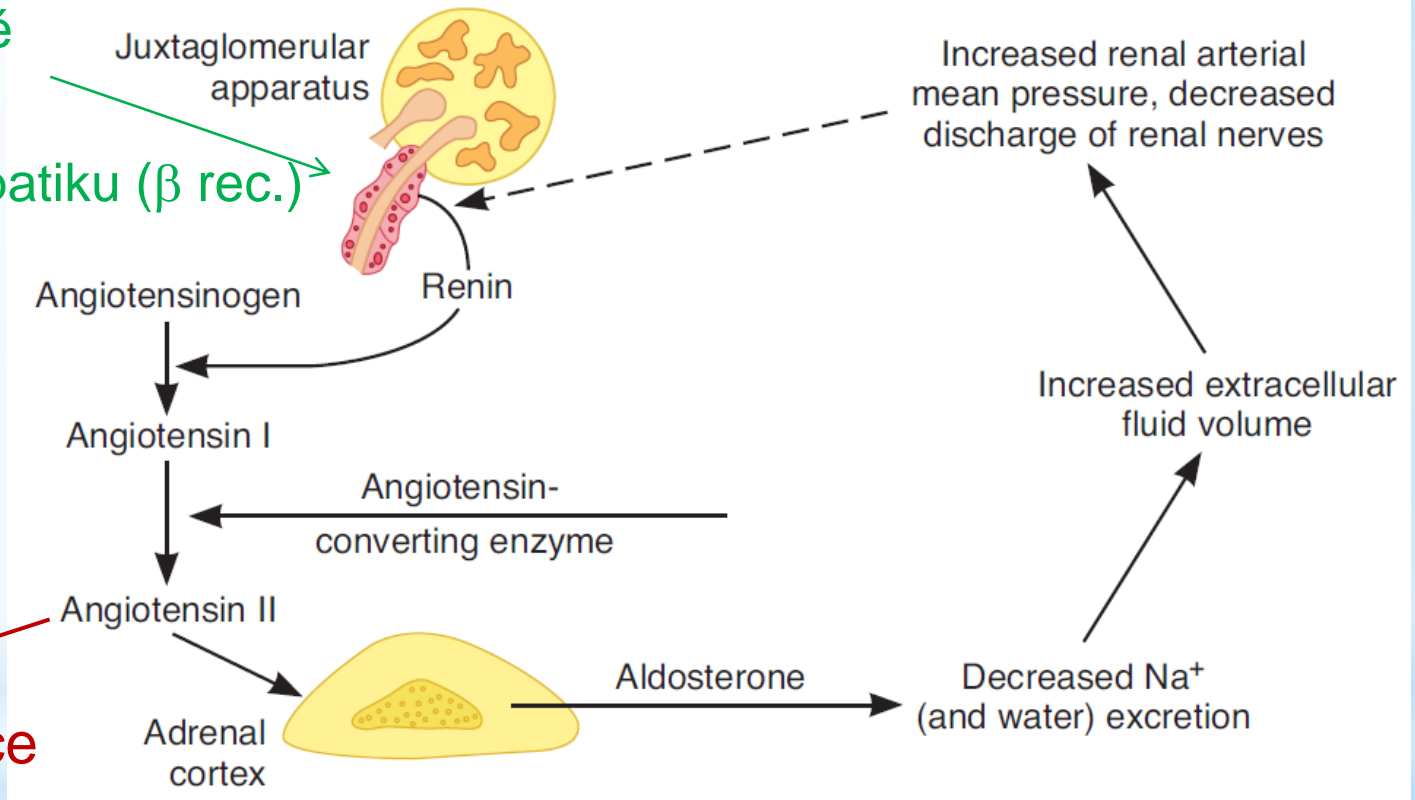
Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Řízení průtoku krve ledvinami

Renin-angiotensinový systém

- ↓ Na⁺ v plazmě
- ↓ TK
- ↑ aktivita sympatiku (β rec.)

vazokonstrikce

(více eff. a.)

žízeň, ADH

pokles průtoku ledvinou, ale ↑ GFR

(obvykle ale během ↓ TK či depleci tekutin, takže spíše prevence ↓ GFR + ↑ tubulární reabsorpce Na⁺ a vody díky ↓ P_c v peritubulárních kapilárách)

Řízení průtoku krve ledvinami

3) Humorální regulace

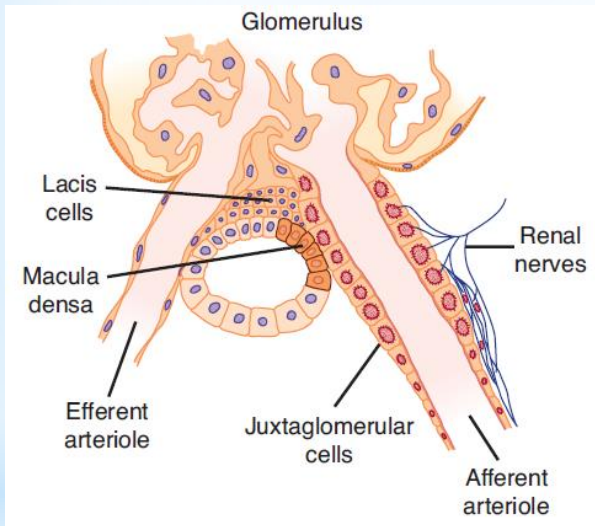
Tubuloglomerulární zpětná vazba

- zajišťuje konstantní přísun NaCl do distálního tubulu a brání nadměrným změnám renální exkrece

Řízení průtoku krve ledvinami

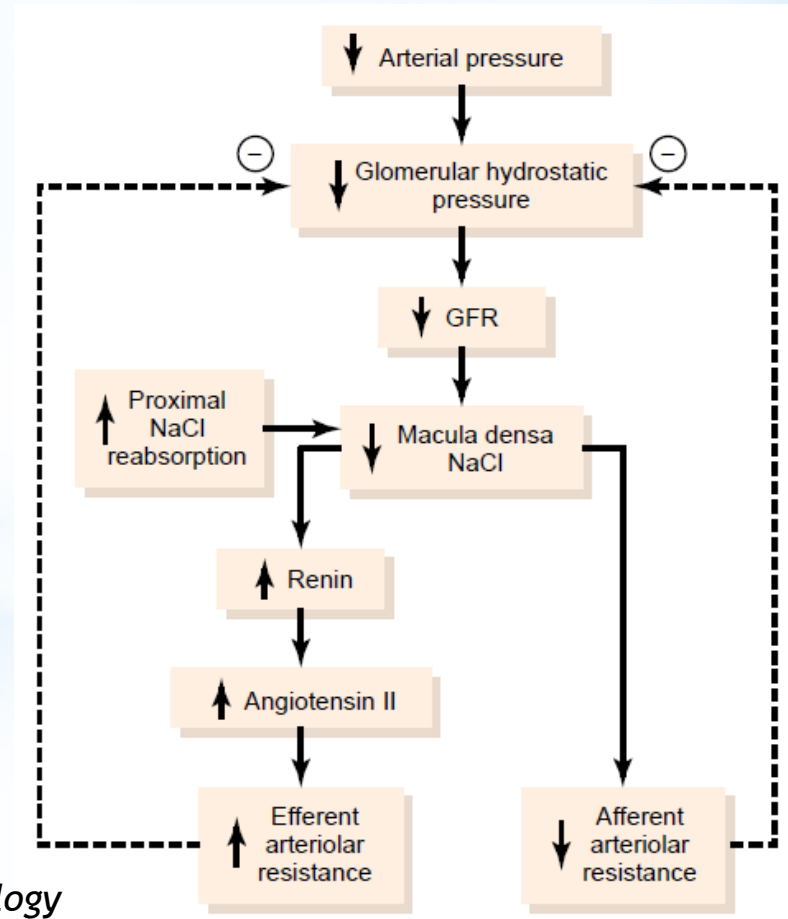
3) Humorální regulace

Tubuloglomerulární zpětná vazba

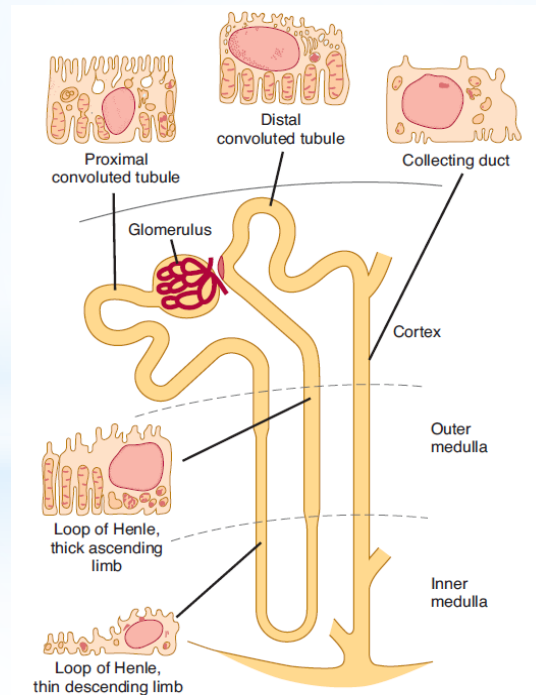
Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

*Guyton & Hall.
Textbook of
Medical Physiology*

Řízení činnosti ledvin

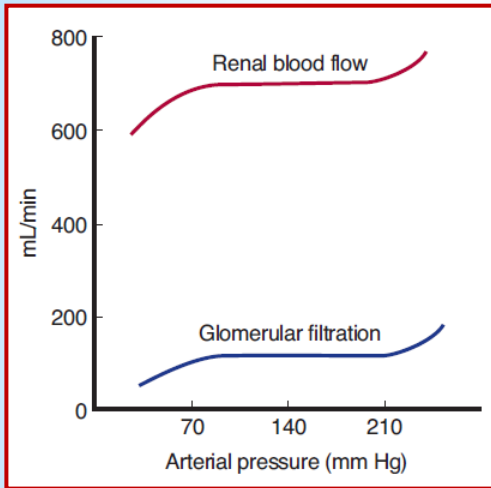
Řízení glomerulární filtrace Řízení tubulární resorpce

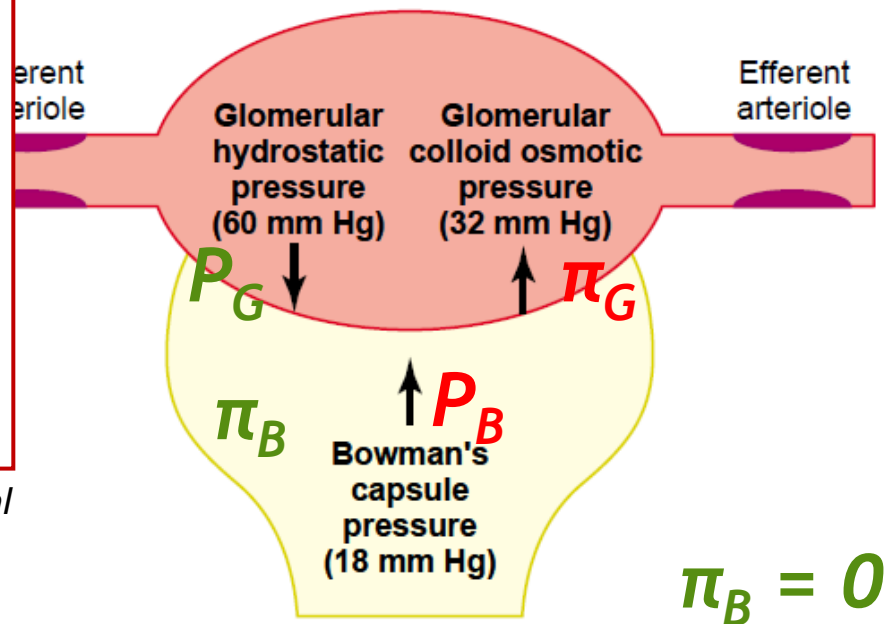
Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Řízení glomerulární filtrace

$$\text{GFR} = K_f \cdot \text{čistý filtrační tlak}$$

Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

Za fyziologických podmínek:

$$\text{čistý filtrační tlak} = P_G + \pi_B - P_B - \pi_G = 60 + 0 - 18 - 32 = 10 \text{ mmHg}$$

$$\text{GFR} = K_f \cdot (P_G + \pi_B - P_B - \pi_G)$$

Řízení tubulární resorpce

- zajišťuje rovnováhu mezi glomerulární filtrací a tubulární resorpcí

1) Lokální regulace

2) Nervová regulace

3) Humorální regulace

Glomerulotubulární rovnováha

- zvýšení rychlosti tubulární resorpce při zvýšené náloži tekutiny tekoucí tubuly (prevence přetížení distálních částí t.)
- zejména v proximálním tubulu
- mechanismy **lokální** (patrné i v izolovaném proximálním tubulu)
- mechanismy ne zcela známé (změny fyzikálních sil?)

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

Fyzikální síly působící v peritubulárních kapilárách a intersticiu

- tubulární resorpce řízena hydrostatickými a koloidně-osmotickými silami (obdobně jako GFR)

$$\text{GFR} = K_f \cdot \text{čistý filtrační tlak}$$

$$\text{TRR} = K_f \cdot \text{čistá resorpční síla}$$

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

Fyzikální síly působící v peritubulárních kapilárách a intersticiu

- K_f
- $\uparrow K_f \rightarrow \uparrow TRR$ a naopak
  - **fyziologicky poměrně stabilní**

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

Fyzikální síly působící v peritubulárních kapilárách a intersticiu

- tubulární resorpce řízena hydrostatickými a koloidně-osmotickými silami (obdobně jako GFR)

$$\text{GFR} = K_f \cdot \text{čistý filtrační tlak}$$

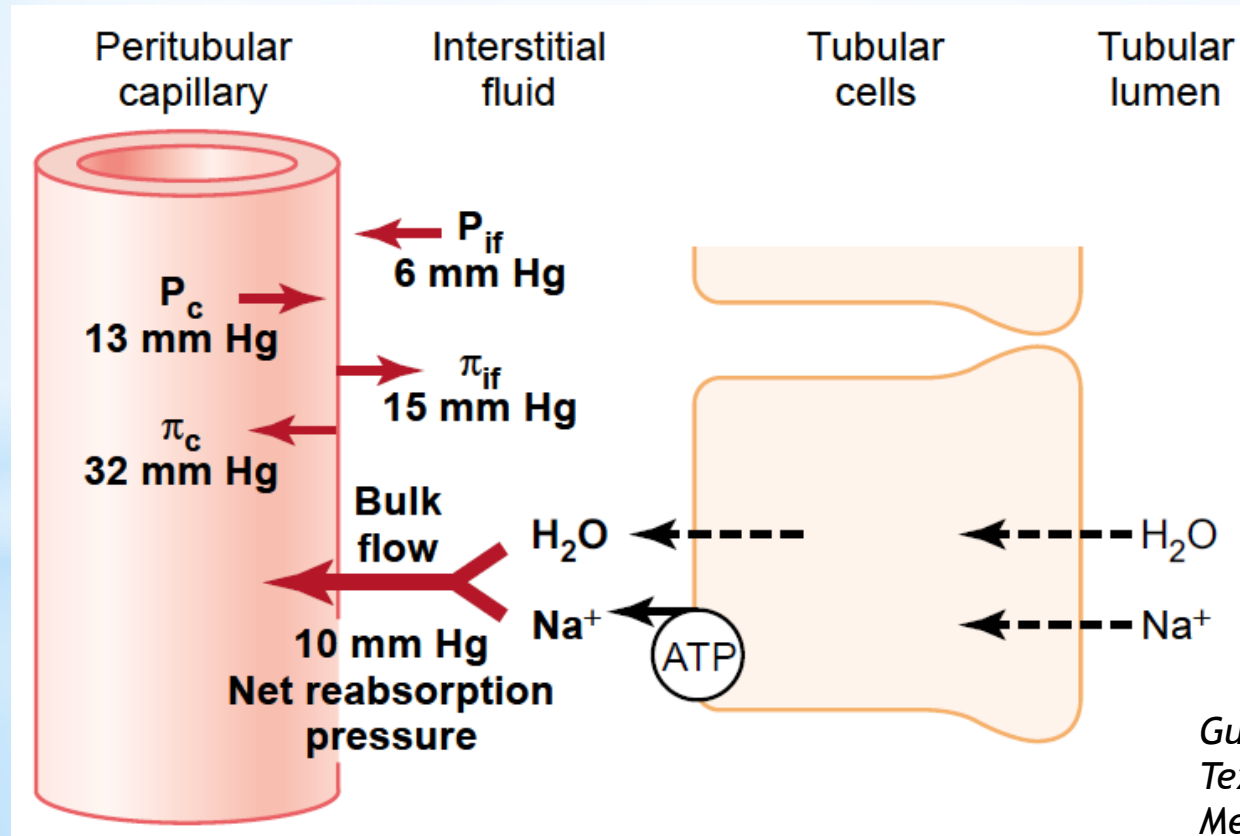

$$\text{TRR} = K_f \cdot \text{čistá resorpční síla}$$

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

Fyzikální síly působící v peritubulárních kapilárách a intersticiu

Guyton & Hall.
Textbook of
Medical Physiology

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

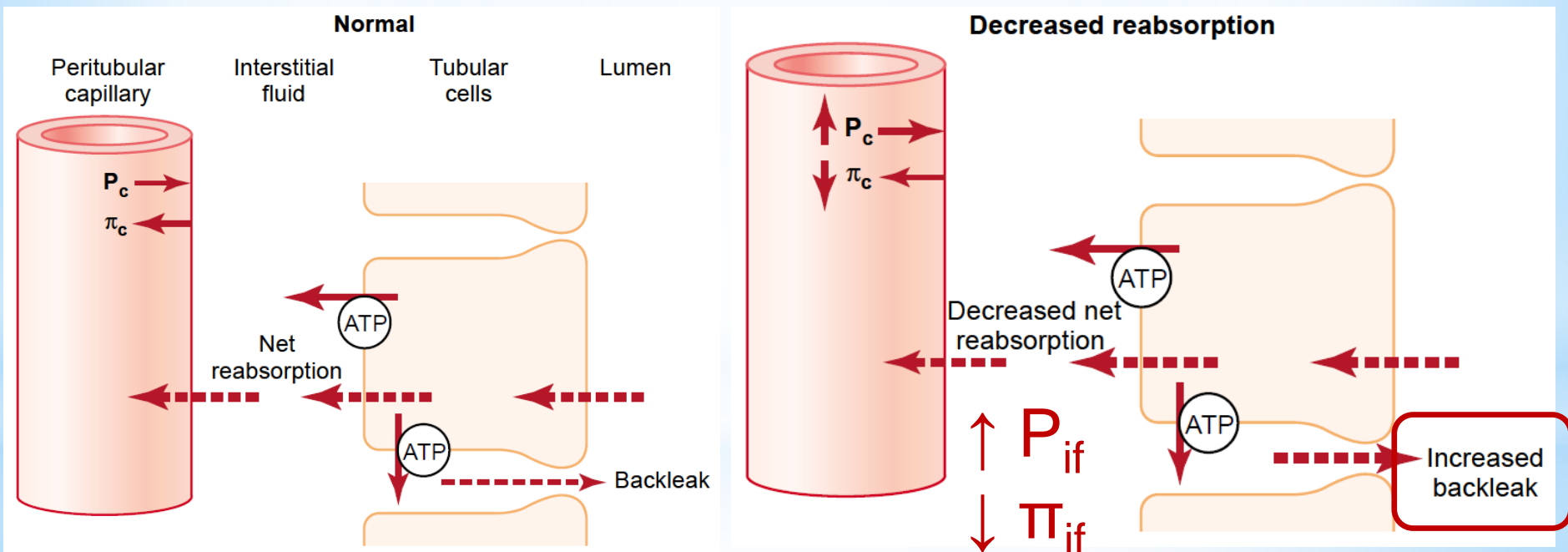
Fyzikální síly působící v peritubulárních kapilárách a intersticiu – ovlivnění renální hemodynamikou

- P_c - **TK** ($\uparrow$ TK $\rightarrow$ $\uparrow$ P_c $\rightarrow$ $\downarrow$ TRR) *autoregulace!*
- **odpor aff. a eff. arterioly**
($\uparrow$ odporu $\rightarrow$ $\downarrow$ P_c $\rightarrow$ $\uparrow$ TRR)
($\uparrow$ odporu eff. a. $\rightarrow$ $\downarrow$ P_c + současně $\uparrow$ P_g $\rightarrow$ $\uparrow$ TRR + $\uparrow$ GFR)
- π_c - **π v plazmě** ($\uparrow$ π $\rightarrow$ $\uparrow$ π_c $\rightarrow$ $\uparrow$ TRR)
- **filtrační frakce** ($\uparrow$ FF $\rightarrow$ $\uparrow$ π_c $\rightarrow$ $\uparrow$ TRR)
(FF = GFR /průtok plazmy ledvinou)

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

Fyzikální síly působící v peritubulárních kapilárách a intersticiu – změny v intersticiu (P_{if} a π_{if})

Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology

$\uparrow$ resorpce $\rightarrow \downarrow P_{if}$ a $\uparrow \pi_{if} \rightarrow \downarrow$ backleak

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

Tlaková natriuréza a tlaková diuréza

- vzestup vylučování soli a vody při zvýšení TK
- mechanismy:

↑ GFR

fyziologicky v běžném rozsahu změn TK (75-160 mmHg) je vliv na diurézu **minimalizován autoregulací** průtoku ledvinami/GFR

vs. narušení autoregulace (onemocnění ledvin)

Řízení tubulární resorpce

1) Lokální regulace

Tlaková natriuréza a tlaková diuréza

- vzestup vylučování soli a vody při zvýšení TK
- mechanismy:

↑ GFR

↓ TRR

↑ TK → mírné ↑ P_c → ↑ P_{if} → ↑ *backleak* → ↓ TRR

↓ tvorba angiotenzinu II

↑ TK → ↓ sekrece reninu → ↓ tvorba angiotenzinu II → ↓ resorpce Na^+ (jak přímo, tak přes ↓ aldosteronu)

Řízení tubulární resorpce

2) Hormonální regulace

- význam – umožňuje regulovat resorpci jednotlivých solutů **samostatně** (jiné mechanismy nespecificky ovlivňují celkovou resorpci!)

Aldosteron

Angiotenzin II

Natriuretické peptidy (zejména ANP)

Antidiuretický hormon

Parathormon

Urodilatin (renální NP)

Řízení tubulární resorpce

2) Hormonální regulace

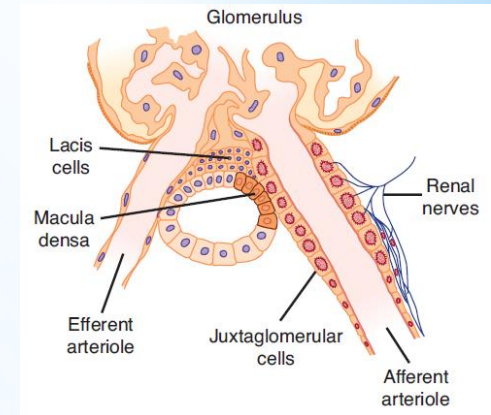
Aldosteron

Angiotenzin II

- RAS

Aldosteron

- hlavní buňky distálního tubulu a korové části sběracího kanálku
- stimulace aktivity i počtu Na^+/K^+ ATPáz + zvýšení permeability luminální membrány pro Na^+ (epiteliální Na^+ kanály)
  - ↑ resorpce Na^+ (a vody)
  - ↑ sekrece K^+

Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Řízení tubulární resorpce

2) Hormonální regulace

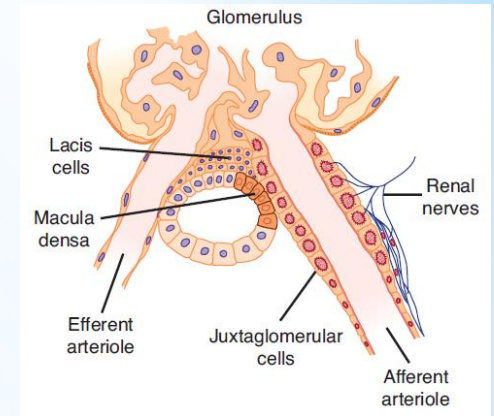
Aldosteron

Angiotenzin II

- RAS

Angiotenzin II

- návrat TK a extracelulárního objemu k normě

Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Řízení tubulární resorpce

2) Hormonální regulace

Aldosteron

Angiotenzin II

- RAS

Angiotenzin II

→ ↑ resorpce Na^+ (a vody):

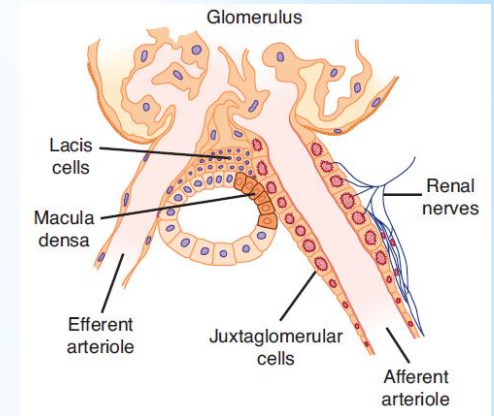
a) stimulace sekrece aldosteronu

b) konstrikce eff.a.

→ ↓ P_c → ↑ TRR (zejména v proximálním tubulu)

→ ↓ průtoku → ↑ FF → ↑ π_c → ↑ TRR

c) přímá stimulace resorpce Na^+ v tubulu
(Na^+/K^+ , Na^+/H^+ , $\text{Na}^+/\text{HCO}_3^-$)

Ganong's Review of Medical Physiology, 23rd edition

Řízení tubulární resorpce

2) Hormonální regulace

Natriuretické peptidy (zejména ANP)

protažení buněk srdečních síní

→ ↑ sekrece ANP:

→ ↓ resorpce soli a vody přímo
(hlavně ve sběracích kanálcích)

→ ↓ sekrece reninu → ↓ angiotenzinu II → ↓ TRR

Hladiny ANP chronicky zvýšena u městnavého srdečního selhání, což pomáhá omezit retenci soli a vody.

Řízení tubulární resorpce

2) Hormonální regulace

Antidiuretický hormon (ADH)

- řízení vylučování vody

↑ **osmolality plazmy** (osmoreceptory)

→ ↑ sekrece ADH – V_2 receptory koncové části distálního tubulu a ve sběracích kanálcích → splynutí váčků s vodními kanály (akvaporiny 2) s luminální membránou epitelů

→ ↑ **resorpce vody po osmotickém gradientu**

Řízení tubulární resorpce

2) Hormonální regulace

Parathormon

- řízení vylučování Ca^{2+}

↓ kalcémie

→ ↑ sekrece parathormonu:

→ ↑ tubulární resorpce Ca^{2+}

(hlavně v distálním tubulu, asi i v Henleově kličce)

→ ↓ tubulární resorpce fosfátu v proximálním t.

→ ↑ tubulární resorpce Mg^{2+} v Henleově kličce

Řízení tubulární resorpce

3) Nervová regulace

Sympatikus

→ ↑ resorpce soli a vody

- i při malém zvýšení aktivity (přes α -rec. v epiteliích):
přímo přes ↑ resorpce Na^+ v proximálním tubulu, vzestupném raménku Henleovy kličky a snad i v distálnějších částech tubulu
- při výrazném zvýšení aktivity **nepřímo**:
→ konstrikce aff. i eff. arterioly → ↓ průtoku ledvinami → ↓ P_c → ↑ TRR

Plnění a vyprazdňování močového měchýře

cystometrogram

